

Voorjaarstrek van Dwergmeeuwen *Larus minutus* langs de Noordzeekust

Spring migration of Little Gulls along the Dutch North Sea coast

Jan E. den Ouden & Leen Stougie,
Club van Zeetrekwaarnemers (CvZ)

Inleiding

In Nederland is de Dwergmeeuw *Larus minutus* een duidelijk kustgebonden vogelsoort, die eigenlijk alleen langs de Noordzeekust, in het IJsselmeergebied en in de Lauwerszeepolder in aantallen van betekenis wordt waargenomen (SOVON 1987). Dit laatste gebied herbergde tot voor kort een kleine broedkolonie (30-45 paar, Veen 1980), die echter in recente jaren door predatie van Vossen *Vulpes vulpes* is verdwenen (pers. med. N.J. Beemster). De dichtstbijzijnde broedgebieden liggen nu in NW-Rusland en de Baltische Staten, met hier en daar enkele geïsoleerde plekken in Noord-Finland, Denemarken en langs de Zweedse kust (Cramp & Simmons 1983). Populatieschattingen van deze meest westelijke populatie (verder oostelijk zijn nog twee gescheiden broedgebieden) worden door Cramp & Simmons (1983) niet gegeven. De grootste aantallen worden opgegeven voor Finland (meer dan 1000 paar na een recente toename) en voor Letland (1000-2000 paar). Over aantallen, laat staan aantalsontwikkelingen in het centrum van de broedverspreiding in NW-Rusland is niets bekend.

Buiten het broedseizoen wordt de Dwergmeeuw voornamelijk langs de kust gezien, ofschoon ze in de broedtijd vooral in zoetwatermoerassen voorkomen (Cramp & Simmons 1983). Naast belangrijke overwinteringsgebieden in de westelijke Middellandse Zee voor de kust tussen Lybië en Marokko (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982) zijn er in de winter grote groepen voor de kust van Bretagne waargenomen. In Nederland overwinteren enkele duizenden vogels op

het IJsselmeer, zolang dit niet dicht vriest (Dubbeldam & Zijlstra 1978, SOVON 1987). De gevolgde trekroutes lopen ten dele dwars over Europa, waarbij veelal de dalen van de grote rivieren worden gevolgd (Erard 1960), maar zeer zeker ook via het zuidelijk Noordzebekken, waar zowel in voor- als najaar duizenden vogels worden geteld (Camphuysen & Van Dijk 1983). In dit artikel willen we nagaan of de gegevens over zeetrek vanaf 1974, verzameld door de Club van Zeetrekwaarnemers (CvZ), ons iets kunnen vertellen over het mysterieuze leven van de Dwergmeeuw. Hiervoor zijn de waarnemingen aan de voorjaartrek bestudeerd, omdat deze trek sterk gericht is en in een relatief korte periode geconcentreerd plaats vindt.

Methoden

Een uitgebreide beschrijving van de werkwijze rondom zeetrekellingen in het veld is beschreven in Camphuysen & Van Dijk (1983). Dwergmeeuwen werden door alle waarnemers ten allen tijde nauwkeurig geteld en, indien mogelijk, op leeftijd gedetermineerd, waarbij onderscheid werd gemaakt tussen adulte vogels, eerstejaars vogels (in het voorjaar in 2e kalenderjaar) en tweedejaars vogels (3e kj, vgl. Grant 1982). Zoals reeds gemeld zijn alleen de gegevens uit het voorjaar aan een nadere analyse onderworpen.

Resultaten

Ten eerste kan de periode vastgesteld worden gedurende welke de Dwergmeeuwen in het voorjaar de Nederlandse kust passeren. Over de jaren 1974-1987 zijn de perioden berekend waarin de middelste 90% en 60% van de langs de Noordhollandse kust waargenomen individuen voorbijvloog. Deze zijn weergegeven in figuur 1. De trek blijkt sterk geconcentreerd plaats te vinden in de periode van begin april tot half mei. Voor deze periode is de intensiteit van de trek geanalyseerd. Als maat hiervoor is het uurgemiddelde genomen. De uurgemiddelden in figuur 2 zijn verkregen door de uurgemiddelden in de betreffende weken over alle jaren op te tellen en vervolgens te delen door het aantal jaren. Het blijkt dat de trekintensiteit toeneemt vanaf begin april tot een piek in de eerste week van mei en daarna snel terugzakt. Duidelijk komt naar voren dat aan de Noordhollandse kust de trekintensiteit het hoogst is.

Om de trekintensiteit over de jaren onderling te vergelijken is het uurgemiddelde over de periode 2 april tot en met 27 mei voor elk jaar apart bepaald en weergegeven in figuur 3. Aan de rechterkant van de figuur is een schaal opgenomen voor het totaal aantal Dwergmeeuwen, dat langsgelopen is bij extrapolatie naar het totaal aantal daglichturen in de periode. Er is in geen van de deelgebieden een eenduidige tendens waarneembaar, die toe- of afname van de aantallen langstrekkende Dwergmeeuwen suggereert. Wel is duidelijk dat

'goede' en 'slechte' jaren langs de Zuid- en Noordhollandse kust in de regel samenvallen en dat de jaren, waarin de meeste trek werd geregistreerd vielen na de verslagperiode van Camphuysen & Van Dijk (1983), te weten 1981, 1984 en 1985.

Discussie

Twee verschijnselen verdienen de aandacht. In de eerste plaats merken we op dat de aantallen gepasseerde Dwergmeeuwen in de 'goede' jaren (1981, 1984 en 1985) de hoogste bekende schattingen van de populatieomvang uit de Baltische gebieden (3 à 4000 paar, Cramp & Simmons 1983) ver overtreffen. De extrapolaties suggereren dat in sommige voorjaren zo'n 20,000-27,000 vogels voorbijvliegen, in grote meerderheid adulte exemplaren. Het lijkt dus aannemelijk dat een fors deel van de onze kust passerende Dwergmeeuwen tot de Russische populatie behoort.

Het tweede fenomeen betreft de forse fluctuaties die er in de opeenvolgende jaren bestaan. In het hiernavolgende zal een aantal factoren geanalyseerd worden, die de Dwergmeeuwentrek kunnen beïnvloeden om op deze manier mogelijke verklaringen voor deze fluctuaties te zoeken. De weersomstandigheden kunnen een belangrijke rol spelen bij de waarneembare trekintensiteit van zeevogels. De invloed van de windrichting op de gegevens is nagagaan door in elk jaar voor de betreffende periode het aantal '6-uur blokken' te bepalen, waarin Z-, ZW-, W-, NW-, N-, NO-, O- en ZO-wind voorkwamen. Bij vergelijking van deze getallen met figuur 3 blijkt o.a. dat jaren met relatief veel Z- en/of ZW-wind corresponderen met jaren met een relatief lage trekintensiteit. In figuur 4 wordt hiervan een grafische weergave gepresenteerd. Het verband wordt nog duidelijker als we de jaren 1974, 1975 en 1981, waarin relatief weinig waargenomen is in de betreffende periode, buiten beschouwing laten. De vraag blijft waarom deze winden zo ongunstig zijn. Vliegen Dwergmeeuwen dan hoog en dus buiten het waarnemingsveld of kiezen ze een andere trekroute, bijvoorbeeld over land? Volgens Knötzsch (1964) wordt de 'land'route vanuit de Camargue, een voorverzamelplaats (Isenmann 1975), naar NW-Rusland met name in het voorjaar veel door met name adulte vogels gebruikt. Men kan zich voorstellen dat het bij wind in de rug (Z- en ZW-wind) erg verleidelijk is om deze snelste route over land te volgen. Bij tegenwind daarentegen kan deze tocht wel eens te lang gaan duren om zonder onderweg fourageermogelijkheden tegen te komen te volbrengen.

Zijn de schommelingen in uurgemiddelden en aantallen gevolg van veranderingen in de populatieomvang? Door de enorme verschillen, die tussen twee opeenvolgende jaren kunnen optreden, lijkt dit onwaarschijnlijk. Wordt als maat voor de populatiedynamiek het percentage juveniele vogels genomen, dan blijkt dat er geen correspondentie bestaat tussen hoge uurgemiddelden en hoge percentages juveniele vogels (vergelijk figuur 5 met figuur 3). Eerder ligt het

verband andersom, hetgeen suggereert dat de beste voorjaren voor Dwergmeeuwen langs de Nederlandse Noordzeekust juist tot stand komen, als er een hoog aandeel volwassen vogels van de partij is.

Deze analyse van de gegevens van de CvZ geeft enerzijds vrij duidelijke informatie over het trekpatroon van de Dwergmeeuw langs de Nederlandse kust en werpt anderzijds een licht op mogelijke verbanden tussen dit trekpatroon en externe omstandigheden. We zijn nog ver af van een voorspellende waarde van de trekgegevens voor de populatiedynamiek, de zogenaamde monitoring-functie van de trekgegevens. Daarvoor zal diepgaand onderzoek naar het trekgedrag van de Dwergmeeuw noodzakelijk zijn. Dat de zeetrekgegevens hierbij een belangrijke functie kunnen vervullen, mag uit het bovenstaande blijken.

Dankwoord

Een woord van dank geldt in de eerste plaats de vele honderden enthousiaste waarnemers die hun trektelgegevens uit het voorjaar op de CvZ- uurtotaalkaarten registreerden. Daarnaast willen we ook Maarten Platteeuw bedanken die de tekst, oorspronkelijk bestemd voor een poster, hielp omvormen tot dit artikel.

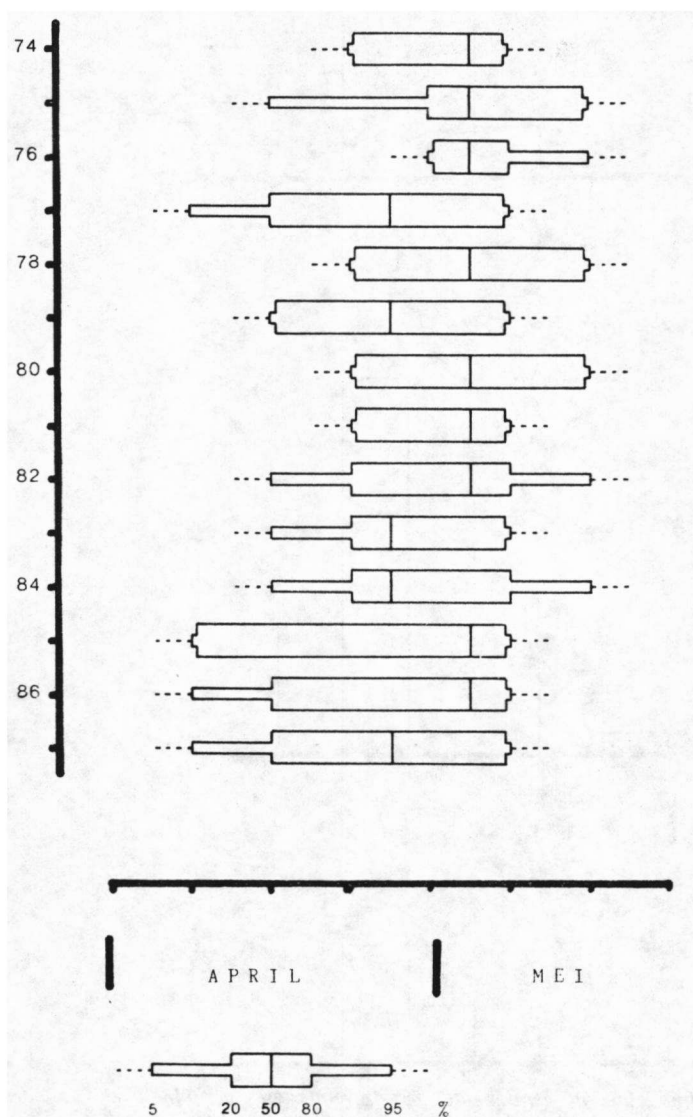
Summary Of the three distinct breeding populations of Little Gulls, only the most westerly is likely to pass regularly through W. Europe on the way to or from important wintering areas in the Western Mediterranean, along the coast of Brittany (France) or at the IJsselmeer (Netherlands). Some, scanty, information on population size is available only for the Baltic and Finland (3000-4000 pairs) and there is no information at all on yearly fluctuations in numbers. Since the yearly spring seawatches, carried out along the Dutch North Sea coast (1974-1987) invariably show important movements of this species, concentrated strongly within a short period of time (April/May, cf. figures 1, 2), it was considered worthwhile to make a tentative analysis of the amount of migration and the yearly fluctuations. The number of Little Gulls passing by proved to be considerable, extrapolated numbers fluctuating in recent years between 5000 and almost 30,000 birds at the Noord-Holland coast (figure 3). The numbers passing by in the 'best' years (1981, 1984 and 1985) are by far larger than the population estimates mentioned before, so it is suggested that the rest of NW. Russia still holds a substantial but unknown number of breeding birds. Analyzing the yearly fluctuations, it was found that in springs with predominating S- and SW-winds relatively few Little Gulls were seen (figure 4). It is suggested that in these conditions the predominance of tail winds may favour the shorter but more hazardous overland route described in previous studies, following the larger rivers up from the spring staging area at the Camargue (France). Confronted with head winds, however, birds might prefer to follow the coastline, which permits feeding "en route". Yearly fluctuations did not correlate positively with the percentage of immature birds (compare figures 3 and 5),

suggesting that population dynamics did not influence the migrating numbers. It seems even more likely that during the 'best' springs a higher proportion of adult birds passed by. Adult birds seem to have a choice between two alternative routes: the overland route and the coastal route. We suggest tentatively that a predominance of head winds in April/May favours the choice for the latter.

Literatuur

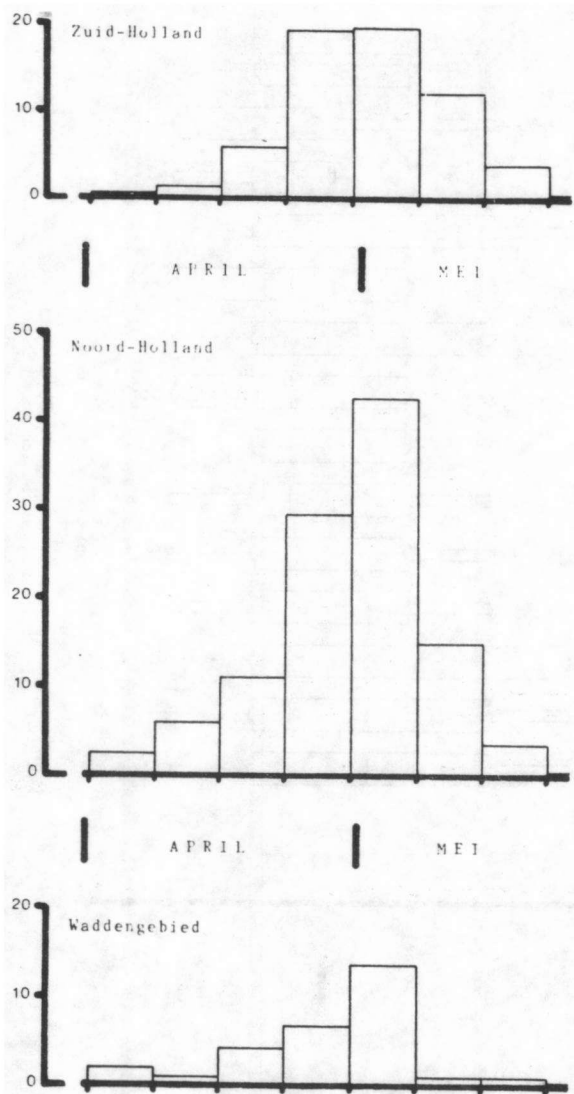
- Camphuysen C.J. & Dijk J.van 1983. Zee- en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-79. *Limosa* 56 (3): 81-230.
- Cramp S. & Simmons K.E.L. 1983. The birds of the western Palearctic. Vol III. Waders to gulls. Oxford University Press, Oxford, London, New York.
- Dubbeldam W. & Zijlstra M. 1978. Dwergmeeuwen op het IJsselmeer in de winter. *Watervogels* 3: 119-121.
- Erard C. 1960. Sur l'aire de reproduction, les zones d'hivernage et les migrations de la Mouette pygmée. *Alauda* 28: 198-228.
- Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K.M. 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8/I. Charadriiformes (3. Teil). Stercorariidae-Laridae. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Grant P.J. 1982. Gulls: a guide to identification. T. & A.D.Poyser, Calton.
- Isenmann P. 1975. Observations sur la Mouette pygmée en Camargue de 1971 à 1974. *Terre et Vie* 29: 77-85.
- Knötzsch G. 1964. Zum Durchzug der Zwergmöwe in der Schweiz, in Süddeutschland und in Österreich. *Orn. Beob.* 61: 34-42.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Jellema Druk BV, Almelo.
- Veen J. 1980. Breeding behaviour and breeding success of a colony Little Gulls *Larus minutus* in the Netherlands. *Limosa* 53: 73-83.

Jan E. den Ouden & Leen Stougie, Club van Zeetrekwaarnemers, Diamantstraat 22, 1074 GD Amsterdam.

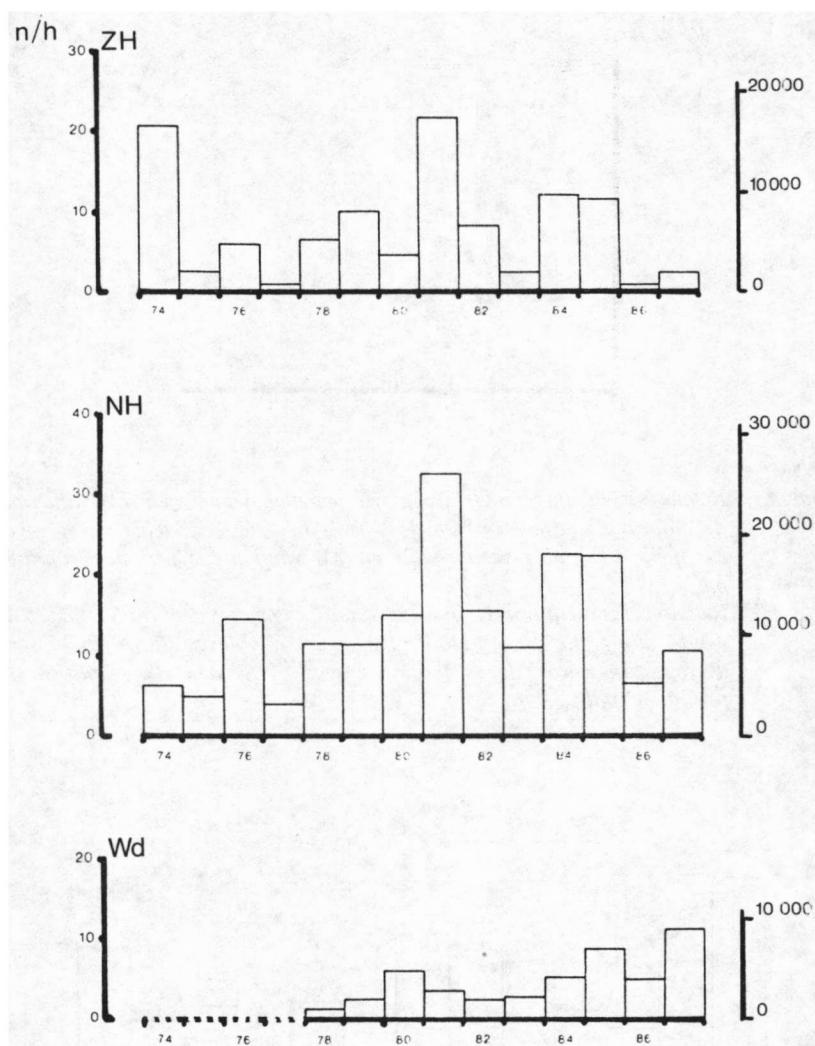
figuur 1. De trekperiode langs de Noord-Hollandse kust voor de jaren 1974-1987.

figure 1. The spring migration period along the Noord-Holland coast during 1974-1987.

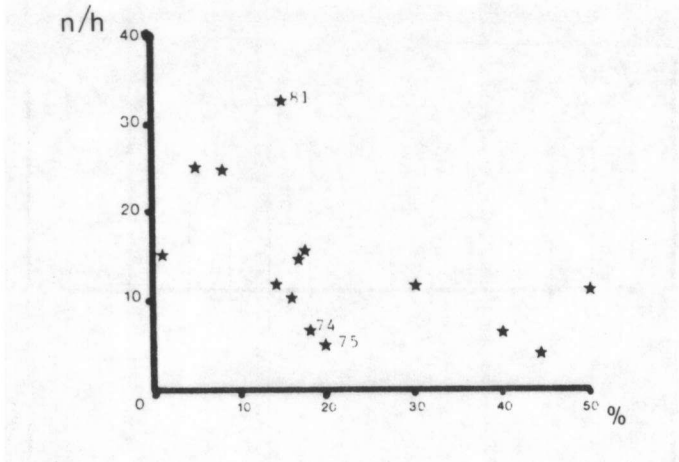
figuur 2. Gemiddelde uurgemiddelde per zevendaagse periode over de jaren 1974-1987, van 2 april t/m 27 mei, voor de drie deelgebieden Zuid-Holland, Noord-Holland en Waddengebied.

figure 2. Mean hourly average per seven-day period over the years 1974-1987, from 2 April through 27 May, for the three areas Zuid-Holland, Noord-Holland and Wadden Isles.

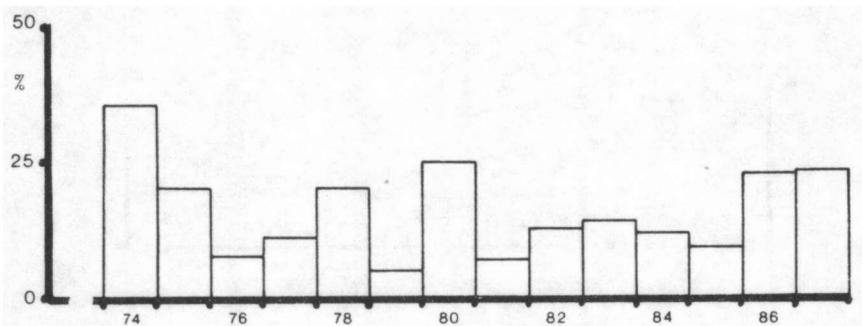
figuur 3. Uurgemiddelden en geëxtrapoleerde aantallen per jaar in het tijdvak 2, april-27 mei, voor de drie deelgebieden Zuid-Holland, Noord-Holland en Waddengebied.

figure 3. Hourly averages and extrapolated numbers per year for the three areas Zuid-Holland, Noord-Holland and Wadden Isles.

figuur 4. Relatie tussen uurgemiddelde en het optreden van Z- en ZW-wind aan de Noordhollandse kust. Op de y-as is het uurgemiddelde weergegeven en op de x-as het percentage Z- en ZW-wind in de periode 2 april-27 mei.

figure 4. Relation between hourly average and the occurrence of S- and SW-winds along the Noord-Holland coast. The y-axis shows the hourly average, the x-axis shows the percentage of S- and SW-winds in the period 2 April-27 May.

figuur 5. Aandeel juveniele vogels per jaar uitgedrukt in procenten van het totaal aantal op leeftijd gedetermineerde vogels voor de Nederlandse kust.

figure 5. Percentage juvenile (= 2nd calendar year) birds per year, expressed as a percentage of the total number of aged individuals.